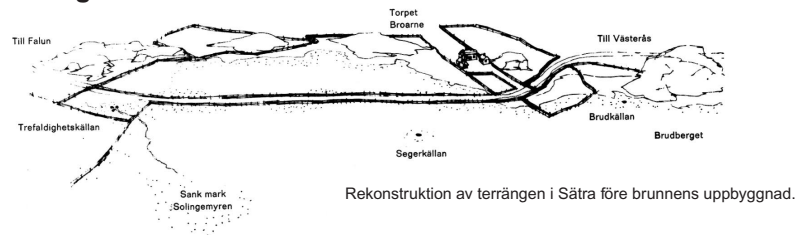
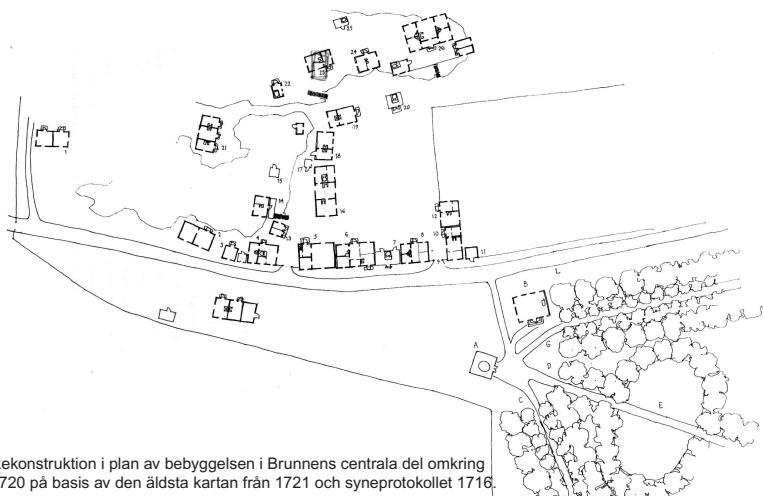

2.1 Översiktlig historik

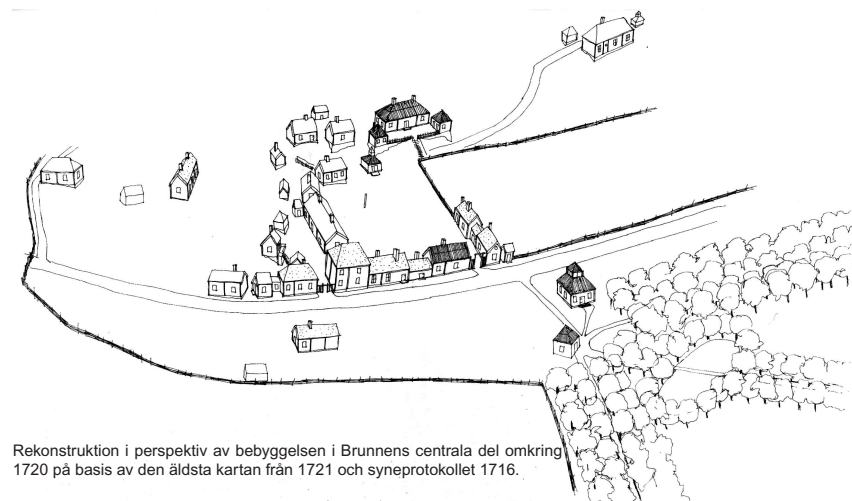
Där Långhedens åsbildning möter Solingemyrens sankmarker uppstod naturligt genom artesiskt tryck små källsprång. Dessa hade tidigt uppmärksammats och utnyttjats i en källkult troligen redan i hednisk tid. Intresset för hälsokällor hade blivit alltmer populärt under 1600-talet, fram för allt på kontinenten. Urban Hjärne hade besökt ett flertal av dessa och nu sökte man efter motsvarande källor på svensk botten. Provincialläkaren i Västmanland Samuel Skragge var påläst om källvattnets medicinska möjligheter och fann källsprången i närheten av Sätra by värda att undersöka beträffande vattnets kvalitet ur hälsobringande aspekter.

Vattenprov togs som visade sig innehålla motsvarande kvalitet som det något tidigare av Urban Hjärne upptäckta vattnet i Medevi.

Marken köptes år 1700 in av Skragge, som under 1690-talet hade förestått Medevi brunn, och en brunnsverksamhet öppnades vid Sätra 1701. Skragge som även blivit livmedikus åt Karl XII drogs dock efter några år in i det ryska fälttåget och återsåg aldrig sin satsning i Sätra. Brunnsverksamheten fortsatte dock och under ett växlande antal brunnsintendents ledning tillfördes brunnen ett växande antal byggnader. Den tidigaste kartan, som ger en bild av brunnsens framväxt, tillkom 1721 och visar en medveten bebyggelsekaraktär med drag av stadsmässighet. Ett brunns torg omgivet av byggnader för verksamhetens behov som apotek, kök och matsal växte fram. Dessutom ett antal bostäder för brunnsvärdarna. Kring själva källan uppfördes en byggnad och en liten kyrka tillkom i dess närhet. Andra byggnader belägna intill brunnsstorget uppfördes av varje sommar återkommande brunnsvärd, mest representativ kvarstår ännu idag Mathiesens anläggning. Brunnsdrickandet borde åtföljas av promenader till vars syfte en storslagen park bestående av ett antal alléer planterades. Parken anlades av kammarrådet Fleming 1705.

På 1740-talet köpte biskopen i Västerås Anders Kalsenius in marken och samtliga hus, vilket efter några år testamenterades till Uppsala akademi, i vars ägo den befann sig ända till mitten på 1990-talet.

Datum: 2002-05-14

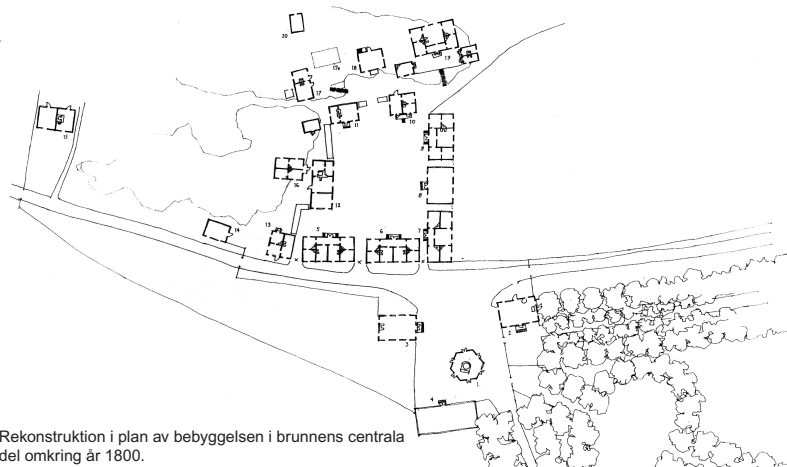
En uppgångstid växte fram i det sena 1700-talet under Sidrens och Ziervogels intendentperioder. Ett stort tillskott av byggnader uppfördes, bl. a Nybygget, och ytterligare parker tillkom, bl. a Pehrsparken. Framgången höll i sig under 1800-talets början och kulminerade närmast under professor Glas period som brunnshintendent vid seklets mitt. Då förbättrades framför allt badhusen genom hans eget bekostade stora badhus strax söder om brunnshuset, ett nytt lasarett byggdes dessutom för de mindre bemedlade. Sedermera under 1800-talets sista hälft infördes en utökad teknisk standard vad avsåg badhusens vattenförsörjning. I och med tillkomsten av värmepannor gavs möjlighet till såväl varmt vatten som utvinnande av tallbarrsolja. Tilläggas bör att elektrisk behandling i någon form faktiskt fanns etablerad redan under 1750-talet. Inkomsten av dessa behandlingar tillföll brunnens fattiga.

Tidigare baserades brunnens ekonomi på betalande brunnsgäster, såväl högrestånd som allmoge. Sättra brunn kunde dock inte i rykte tävla med socitetsbrunnarna Medevi och Loka utan förblev i stort till karaktären en allmogebrunn. En period av jämnare ekonomisk tillväxt startade under 1930-talet då Pensionsstyrelsen, senare Riksförsäkringsverket, årligen remitterade patienter för vård till brunnen.

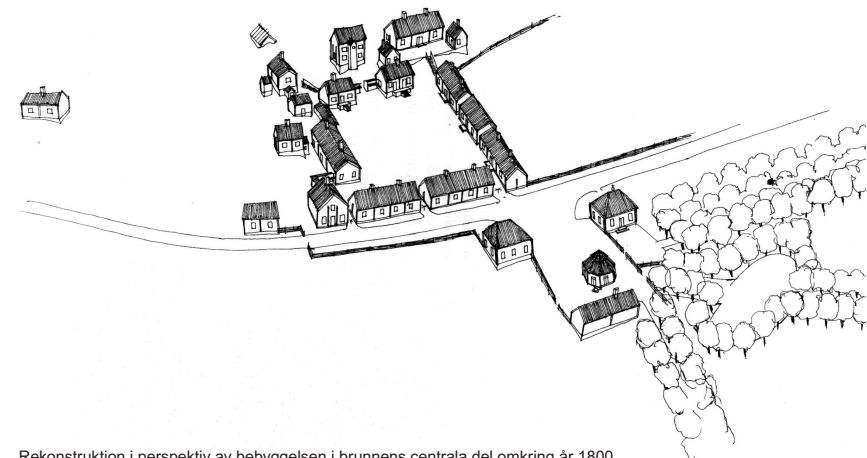
Detta medgav en stabil ekonomisk bas för att finansiera såväl underhåll som mer ambitiösa restaureringar, samt ny- och ombyggnader inför växande funktionskrav. På 1970-talet övertogs remitteringarna av landstingen. Dessvärre upphörde dessa av omgivande landsting ställda medel under 1990-talet, vilket i sin tur försatte brunnen i en prekär situation vid sekelskiftet 2000 med två på varandra följande konkurser.

1900-talet har i stort inneburit ett vidmakthållande av brunnens karaktär och en växande medvetenhet när det gäller att se dess kulturhistoriska kvaliteter. Inställningar till vad som präglar brunnens kulturhistoria har givetvis växlat. På ett sätt har 1700-talet betraktats som dess egentliga värde, varför vid seklets mitt ett borttvättande av 1800-talets formkultur till förmån för en ideal s.k. Sättrastil favoriserats. I seklets senare tredje del har en mer nyanserad byggnadsvård kommit i dess ställe. Samtidigt har nytillskott tillåtits markera sin nutidsbundna närvaro, exempelvis Nya terapin som kan ses som del av en ny årsring lagd till de föregående. Viktigt har dock hela tiden varit att brunnen kunnat bibehålla sin ursprungliga funktion, att vårda sjuka och erbjuda en rekreativ miljö.

För en mer detaljerad brunnshistorik, se litteraturlistan i slutet av denna rapport.

Rekonstruktion i plan av bebyggelsen i brunnens centrala del omkring år 1800.

Rekonstruktion i perspektiv av bebyggelsen i brunnens centrala del omkring år 1800.

Datum: 2002-05-14

- 1700-1750
- 1750-1800
- 1800-1850
- 1850-1900
- 1900-1950
- 1950-2000

